

PAPER DETAILS

TITLE: KOBİ`LERİN TESVİK TEDBİRLERİNDEN YARARLANMA EGİLİMİ: ISPARTA ÖRNEĞİ

AUTHORS: İlevent AYTEMİZ,Uzman Yesim HELHEL

PAGES: 163-179

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/194843>

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y.2007, C.12, S.1 s.163-179.

KOBİ'LERİN TEŞVİK TEDBİRLERİNDEN YARARLANMA EĞİLİMİ: ISPARTA ÖRNEĞİ

SMES PUBLIC INCENTIVE UTILIZATION TENDENCY: THE CASE OF ISPARTA

Yrd.Doç.Dr.Levent AYTEMİZ*
Uzman Yeşim HELHEL**

ÖZET

Bu makalenin amacı, Isparta'da imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin devlet teşvikleri konusunda bilgi düzeyinin ölçülmesi, bilgi eksikliğinin ve kaynağının tespit edilmesi, yıllar itibariyle ve sektörel bazda yararlanılan teşviklerin belirlenmesidir. Anket formuyla toplanan veriler, SPSS programı yardımıyla tasnif ve analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda görülmüştür ki, Isparta'da imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin devlet teşviklerinden yararlanma eğilimleri vardır. Söz konusu işletmeler arasında, devlet desteklerinden ARGE yardımı alan işletme yoktur. KOBİ teşviklerinden yararlanan firma sayısı, oransal olarak çok düşüktür. Ayrıca, yatırım teşvikleri kullanan firmaların sayısı, işletmelerin büyüklüğü ile doğru orantılıdır.

ABSTRACT

The aim of this paper is to measure the level of knowledge of Small and Medium Enterprises located in Isparta about public incentives. One of our goal is to determine the source of ignorance -if any- public incentives utilization, its sectoral distribution up to now. Export potential and financial problems are searched in this respect. In this paper, a survey method is used. data has been analyzed by SPSS. We have seen that, the Small and Medium Enterprises located in Isparta have intended to benefit from public incentives utilization, there is not any R&D related public incentives utilization, and SME incentives have been taken by a few companies. Moreover, the proportion of the investment incentives utilization has been related positively to the size of the companies.

KOBİ, Devlet Teşvikleri, İmalat Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletmeler
Small & Medium Enterprises, Public Incentives, Manufacturing Companies

* Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

** Süleyman Demirel Üniversitesi Atabey MYO, Uzman

1. GİRİŞ

Gelişmiş ülkeler, sanayileşme stratejilerini, yüksek teknolojiye, araştırma ve geliştirmeye, ve en önemlisi çevreye duyarlı sanayilere doğru kaydırmaktadırlar. Serbest piyasa anlayışı bu hedeflerin artık küçük ve orta ölçekli firma bazıyla oluşacağı prensibini sanayileşme stratejilerinin temelinde yerleştirmiştir. Bu yaklaşım sadece gelişmiş ülkelerin değil, gelişmekte olan ülkelerinde kalkınma politikalarına girmektedir. Türkiye'nin de dahil olduğu gelişmekte olan ülkelerin ise, kalkınma politikaları açısından çok fazla hareket serbestliğine sahip olmadıkları görülmektedir. Bu ülkeler bir yandan, iç ve dış borç yükünün yüksekliği, enflasyon, işsizlik problemleri ile uğraşırken, diğer taraftan yabancı sermaye ve yatırımı kendi ülkelerine çekme, dış pazarlardan pay kapma savaşını vermektedirler. Doğaldır ki, problemlerin temelinde, üretimi yeterli miktarda arttıracak sistemlerin ve kurumların kurulamaması, kurulsun bile etkinliğinin yeterli olamaması gibi nedenler bulunmaktadır. Birçok ülke uluslararası ticarette rekabet gücünü arttırmaya ve ekonomilerini kalkındırmaya yönelik politikalar oluşturmaya başlamıştır. Yapılan ekonomik planlar çerçevesinde hedeflenen noktaya ulaşmak ve dünya ticaretinde söz sahibi olmak için yoğun olarak başvurulmuş bu politika araçlarından biri de teşvik politikasıdır.

Teşviklerin ekonomik kalkınma aracı olarak kullanılması hem siyasi hem de akademik alanda tartışma konusu yapılmaktadır. Teşvik önlemlerinin haksız rekabete neden olacağı, ekonomiyi doğal akışından sapıtacağı, yatırımcıları yüksek kar getiren alanlara yönelteceği, devlet bütçesi üzerinde ek harcama yaratmak yoluyla mali dengeleri bozacağı yönündeki görüşler, teşvik uygulamaları konusunda önemli bir direnç oluşturmalarına rağmen, bir çok ülke tarafından etkin bir şekilde uygulanması ve bazı ülkelerin bu politikalarından son derece başarılı sonuçlar elde etmesi, diğer ülkelerin de bu tür politikalara önem vermesine neden olmaktadır.

Türkiye'de de bu amaçla çeşitli teşvik tedbirleri uygulanmakta ve Göller Bölgesi'nin sanayileşme çabası içinde olan Isparta İli de Küçük ve Orta Ölçekli işletmeler bazında bu teşviklerden yararlanmaktadır. Jeopolitik konumu ve yerleşik imalat sanayisi ile bölgesinin önemli ekonomik merkezlerinden biri olarak, teşvikler konusunda Isparta KOBİ'leri hakkında spesifik bir çalışmanın olmaması, Üniversite sanayi işbirliği çerçevesinde teşvik tedbirleri konusunda yerel sanayinin bilgiye ulaşma ve değerlendirme sorunlarının hissedilmesi ve en önemlisi olarak da yerel etkilerinin daha net gözlemlenerek önce problemlerin belirlenmesi ve buna bağlı çözüm üretimine yardımcı olunarak, benzer sanayi merkezlerine de kaynakça teşkil etmesi amacı ile, böyle bir araştırmanın gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada; Teşviklerin ülke ekonomileri için taşıdığı önemden hareket ederek, Isparta ilinde imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin öncelikle teşvikler konusunda bilgi düzeyinin ölçülmesi, bilgi eksikliğinin ve kaynağının tespit edilmesi, yıllar itibarıyla ve sektörel bazda yararlanılan teşviklerin belirlenmesi çalışması hedeflenmiştir. Bu sonuçlara bağlı olarak da KOBİ'lerin rekabet güçlerini geliştirmeye yönelik politika ve stratejilerin

belirlenerek, bu çerçevede ihracat potansiyelleri ve finanssal sorunları incelenmiştir.

Makalede, öncelikle literatürde yapılmış olan çalışmalar ve yaklaşımlar irdelenerek, bir sonraki bölümde teşvik kavramı ve Türkiye’de uygulanan teşvik sistemi açıklanmaktadır. Araştırma ve metodoloji başlığı altında ise, Isparta ili imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ’lerin bu teşvik tedbirlerinden yararlanabilme durumları ve sorunları, yapılan anket sonuçları ile ortaya koyularak, çıkan sonuçlar ve çözüm önerileri sunulmaktadır.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Teşvik kavramına ilişkin yapılan araştırmalar daha çok KOBİ’lerin finansman ve pazarlama sorunlarının çözümü, rekabet ve kalkınma üzerine odaklanmıştır. Son zamanlarda yapılan çalışmalar ise, çoğunlukla, ülkelerin doğrudan yabancı sermaye çekmek için sağladıkları teşvikler üzerinde yoğunlaşmıştır.

Alkibay, Songür ve Ertürk (1999) Ankara - OSTİM, Bayraklı, Özkara ve Eleren (1999) Afyon, Çakıcı (2002) Mersin İline ilişkin olarak, KOBİ sorunlarını saptamaya ve çözümüne yönelik çalışmalar yapmıştır. Aşkoğlu, Bayraklı ve Eleren (2000) Afyon’daki teşvik uygulamalarının yeterliliği ve yararlanma kapasitelerini, Ören (2003) Avrupa Birliği ve Türkiye’deki KOBİ’lerin, aralarındaki devlet destekleriyle ilgili benzerlik ve farklılıkları Nevşehir İli uygulamalı olarak incelemiştir.

Teşviklerin uluslar arası yatırım kararları üzerindeki etkileriyle ilgili olarak Wheeler ve Mody (2002) çalışmasında, imalat sektöründe faaliyet gösteren çokuluslu şirketlerin hangi kriterlere göre ülke seçtiklerini araştırmıştır. Araştırma sonucunda vergi teşviklerinin ve diğer kısa dönemli teşviklerin ülke seçiminde sınırlı bir etkiye sahip oldukları, diğer taraftan iyi bir altyapı, büyük bir pazar ve hammadde tedarik eden diğer firmaların mevcudiyeti gibi faktörlerin daha etkili olduğu belirlenmiştir. Plummer (2002) bir yatırım teşviki olan yatırım indiriminin başarısı konusunda çelişen sonuçlara ulaşmıştır. Yatırım indiriminin etkisi, düşük borçlu ve vergiden önce karı olan firmalarda olumlu sonuçlar vermiş ve bu firmaları uzun dönemli, planlı yatırım davranışlarına yöneltmiştir. Diğer taraftan, vergiden önce karı olmayan, özellikle şahıs firmaları için yatırım teşviki politikalarının tekrar gözden geçirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Teşviklerin sektörel etkileri açısından, Mani’nin (2004) çalışmasında; Hindistan’ın son zamanlarda teknoloji ağırlıklı ürünleri olan haberleşme ve bio teknoloji sektörlerinde söz sahibi olmasının altında, Hindistan Hükümeti’nin yerli teknolojiyi destekleme hizmetinin önemli rol oynadığı ortaya konmuştur. Mali teşvikler olarak vergi teşvikleri, araştırma ve geliştirme ödenekleri, imtiyazlı borçlar ve girişim sermayesi etkili enstrümanlar olarak vurgulanmıştır. Russo (2004), kurduğu modelde araştırma faaliyetleri üzerinde vergi teşviklerinin etkisini ölçmeye çalışmıştır.

Sonuç olarak, ARGE’de vergi indirimleri ARGE çalışmalarını nispi olarak daha fazla arttırmıştır. Düşük kurumlar vergisi oranları ve yatırım indirimi de ileri teknoloji üreten firmaları pozitif etkilemektedir.

3. TEŞVİK VE TÜRKİYE’DE TEŞVİK SİSTEMİ

3.1. Teşvik Kavramı

Devletin doğrudan veya kaynakları vasıtasıyla özel veya kamu işletmelerine yapmış olduğu her türlü yardım “Teşvik” olarak tanımlanır.¹ Teşvik kavramı yerine literatürde “sübvansiyon”, “iktisadi gayeli mali yardım”, “üreticiye yapılan transfer harcamaları”, “primler”, “ucuz krediler”, “aynı yardımlar” gibi kavramlar da kullanılmaktadır.² Ekonomik literatürde “teşvik”, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi/veya gayri maddi destek, yardım ve özendirme olarak tanımlanmaktadır.³ Teşvik kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için bazı temel özelliklerini ortaya koymakta fayda vardır. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Teşvikler devlet tarafından verilir.
- Devlet teşvikleri çoğunlukla özel sektörde faaliyet gösteren teşebbüslere vermekle birlikte, kamu teşebbüslerine de verebilir.
- Yatırım finansmanına destek sağlamak amacı ile verilen nakdi destekler (hibe ve düşük faizli krediler) yanında vergi muafiyet ve istisnaları da sıkça kullanılan teşvik enstrümanlarıdır. Buradan hareketle nakdi desteklerin doğrudan kamu harcaması niteliğinde olduğu, vergi muafiyet ve istisnalarının da kamu gelirlerinde azalma yarattığı dikkate alındığında, teşviklerin, kamu gelirlerinde azalmaya sebebiyet verdiği söylenebilir.⁴
- Özel kişilere tüketim amacıyla yapılan yardımlar teşvik yada sübvansiyon olarak adlandırılmaz. Bu türde devlet yardımlarına (örneğin, fakirlere ve işsizlere yapılan devlet yardımı) literatürde “sosyal gayeli mali yardım” denilmektedir.⁵
- Teşvikler doğrudan verileceği gibi dolaylı olarak da verilebilir. Mesela, ihracatın artırılması amacı ile devlet tarafından ihracatçılara doğrudan verilen ucuz ihracat kredisi doğrudan

¹ M. YARALI, “Uluslar arası Anlaşmalardaki Kısıtlamalar Dikkate Alınarak Ülkemizde Telekomünikasyon Alanında Üretimin, Ar-Ge Faaliyetlerinin ve İhracatın Artırılmasında Teşvik Yöntemlerinin Analizi”, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2004.

² U. KÜÇÜKTÜRKMEN, “Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları, Sektörlere Etkileri ve Etkilerinin Kıyaslanması Üzerine Araştırma”, <<http://www.turizmdebusabah.com>>, (24.03.2005)

³ İ. ÇİLOĞLU, “Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi”, **Hazine Dergisi**, Ekim 1997, Sayı.8, s.1.

⁴ ÇİLOĞLU, s.3.

⁵ C. Can AKTAN, “Plütokrasi ve Teşvik Kollamacılık”, <<http://www.canaktan.org>>, (26.05.2005)

(açık) teşviktir. Bunun dışında devlet dış ticarete ihraç ürünlerine vergi, resim, harç istisna ve muafiyetleri getirebilir. Bu türdeki teşviklere dolaylı (gizli) teşvik adı verilir.⁶

3.2. Teşviklerin Ekonomik Gerekçeleri

Gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik kalkınmaların sağlanmasında devlet teşvikleri önemli bir rol oynamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerde kaynak kıtlığı, kurumsallaşamama sorunu, bölgeler arası dengesizlik, işsizlik, tabii kaynaklardan yeterince yararlanılamaması, beşeri ve fiziki sermaye yetersizliği, makro ekonomik istikrarsızlık ve girişimciliğin yetersizliği gibi nedenlerle, devlet yardımları, çeşitli şekillerde, özel sektöre destek mahiyetinde gündemde yer almaktadır.

Gelişmiş ülke ekonomileri de endüstriyel gelişme süreçlerinde teşvik yoluyla ekonomilerini yönlendirmişler ve bugün halen belli ölçüde yönlendirmektedirler. Gelişmiş ülkelerde yürürlükte olan teşvik önlemleri genellikle görece geri kalmış bölgeleri kalkındırmak, teknolojik gelişmeyi devam ettirmek, bazı faaliyetlerde üretkenliği arttırmak ve işsizliği azaltmak için uygulanmaktadır.⁷

Teşvik uygulamalarının gerekçeleri, hangi koşullarda başvurulması gerektiği ve yararlarının maliyetini aşp aşmadığı hem akademik alanda hem de uygulamacılar arasında sürüp giden bir tartışma konusudur. Yatırımların neden teşvik edilmesi gerektiğine dair bazı hususları gelişmiş ülke ve gelişmekte olan ülke olarak ayırt edilmeksizin şu şekilde sıralamak mümkündür.

Bir defa, yatırım malları ithalatının yatırımcıya yüklediği ekstra külfetler vardır. Bunlar gümrük vergileri, fon, resim – harç, taşıma masrafları v.b maliyetlerdir. Normal olarak yatırım kararını belli ölçüde caydırıcıdır.⁸

- Hem gelişmekte olan, hem de gelişmiş ülkelerde bölgelerarası gelişmişlik farkı söz konusu olabilmektedir. Devlet geri kalmış ve piyasa şartlarında yatırım yapmanın karlı olmadığı bölgelerde yapılacak yatırımlar için çeşitli teşvik tedbirleri uygulayarak bu bölgelere yatırım yapmayı özel kesim için cazip hale getirebilir.
- Devlet yardımları aynı zamanda ihracatı geliştirmek için de kullanılmaktadır. İhracatı teşvik iki şekilde yapılmaktadır: Belli bir malın üreticilerinin ihracata yönelmelerini teşvik yada ihraç edilmekte olan bir malın üretimini teşvik yoluyla. Birinci durumda sağlanacak devlet yardımları ihracat aşamasında, ikinci durumda ise yatırım veya üretim aşamasında verilmektedir.⁹
- En önemli nedenlerden biri, devletler işsizliğin azaltılmasına katkıda bulunmaya yönelik teşvik araçlarını sunarak yeni iş kollarını destekleme ve istihdam yaratma gereksinimi duyarlar.

⁶ AKTAN, <<http://www.canaktan.org>>, (26.05.2005)

⁷ Mustafa DURAN, **Teşvik Politikaları Ve Doğrudan Sermaye Yatırımları**, Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi, No:33, Ankara, 2003, s.12

⁸ Mustafa MAZLUM, İlhan YÜCEL vd., **Özel Kesim Yatırım İmkanları Ve Yatırım Kararlarında Teşviklerin Etkinliği**, TOBB Yayınları, Ankara, 1990, s. 4

⁹ F.LEBLEBİCİ, **Devlet Yardımları Uygulamasının Maliyeti ve Ekonomik Göstergelerle Mukayesesi**, Yayın No DPT : 2663, Ankara, 2002, s.5

Yeni faaliyete geçen işletmelere düşük faizli kredi imkanları sunmak, vergi istisnaları uygulamak ve şirket kurma aşamalarında ortaya çıkan bürokratik işlemlerin azaltılmasına dönük teşvik araçları sunmak buna örnek teşkil edebilir.

- Artık ülkelerin gelişmişlikleri büyük ölçüde yüksek teknolojiye konumlarıyla değerlendirilmektedir. Bu sebeple, teknolojik araştırma – geliştirme faaliyetleri, eğitim v.b. yatırımlar bugün hemen her ülkede teşvik edilmektedir.
- Dış ülkelerden kaynaklanan yoğun rekabet sonucu zor durum da olan veya yeni kurulma ve gelişme aşamasında olan sektörlerle devlet tarafından destek sağlanabilmektedir. Böylece rekabet gücü artırılarak istihdama ve milli hasılaya olumlu katkısı devam ettirilir.
- Kalkınma politikası uygulayan devletlerin başlangıç dönemlerinde, gelişen yeni sanayinin belli bir dönem dış rekabete karşı korunması, yeni olması sebebiyle pazar, bilgi, yatırım stratejilerinde rehberlik görevi büyük ölçüde kamu makamlarına ve üniversitelere düşmektedir. Dolayısıyla devletin özel sektöre rehberlik yapması zorunlu olarak devlet teşviklerini gündeme getirmektedir.

3.3. Türkiye de Teşvik Sistemi

1980 yılı, Türkiye’de devletin ekonomideki rolünün değişimi açısından çok önemli bir dönüm noktası olmuştur. Ülkemiz ekonomisinde yaşanan istikrarsızlığın önüne geçilmesi, başta dış borç ödeme ve enflasyon sorununun aşılması için “24 Ocak Kararları” olarak bilinen ekonomik istikrar programının uygulanmasına geçilmiştir. Anılan kararlar ile birlikte, Türkiye, 1970’li yıllarda ortaya çıkan dış sorunlarla mücadele etmede yetersiz kalan ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisini terk ederek, “dışa dönük sanayileşme” stratejisini benimsemiştir. Bu strateji değişikliğinin arkasında yatan temel neden; ithal ikameci sanayileşme politikasının yarattığı, yüksek gümrük duvarları ile korunan ve bu nedenle de rasyonel kaynak dağılımının gerçekleşmediği iç pazara dönük ve dünya pazarlarında rekabet şansına sahip olmayan bir yapıdaki yerli sanayinin, dış rekabete açık bir üretim yapısına kavuşturulması olmuştur. Anılan yeni programla; sanayileşme stratejisi olarak emek-yoğun, yerli hammaddeye dayanan ve dünya pazarlarında Türkiye açısından rekabet gücü olduğu varsayılan sektörlerin desteklenmesi hedeflenmiş, bu amaçla yatırımı özendirici politikalar ile değişik destek unsurlarını içeren ihracat teşvik tedbirleri, dış ticaretin liberalizasyonuna yönelik düzenlemeler ve yabancı sermayeyi ülkeyi çekmeye yönelik yeni destek mekanizmaları geliştirilmiştir.¹⁰

1990’lı yıllarda Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Anlaşması, bunlara ilaveten Devlet yardımlarına ilişkin ülkeleri ilgilendiren en önemli uluslar arası düzenleme GATT (Dünya Ticaret Örgütü) anlaşmaları

¹⁰ Devlet Planlama Teşkilatı, “Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, <<http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/politika/devletya.pdf>>, (10.06.2005)

çerçevesinde Türkiye devlet yardımlarına ilişkin gerekli düzenlemeleri yapma konusunda yükümlülük altına girmiştir. Bu bağlamda teşvik edilecek yatırımların uzun dönemde uluslar arası pazarlarda rekabet edebilecek yapıda olmaları dikkate alınarak nakit krediler önemli ölçüde azaltılmış, vergisel, bölgesel ve eğitim ağırlıklı teşvikler verilmeye başlanılmıştır.

Günümüzde Türkiye’de yatırımları desteklemenin başlıca amaçları; uluslar arası mevzuat ve anlaşmalara uygun olarak tasarrufları yönlendirmek suretiyle, yüksek katma değer sağlamak, ileri ve uygun teknolojileri kullanmak, bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmak, istihdam sağlamak, döviz kazandırmak ve uluslar arası rekabet gücü sağlamaktır.¹¹

Türkiye’de teşvik sistemi tek merkezden idare edilmesine rağmen uygulamada birbirinden bağımsız bir çok kamu kurum ve kuruluşları bulunmaktadır. Bu kuruluşların en önceliklileri Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Eximbank olup, bunların dışında teşvik işlemlerine müdahil olan yaklaşık 20’ye yakın kamu ve özel kurum bulunmaktadır.

Ülkemizde uygulanmakta olan teşvik sistemi ve ilgili mevzuata göre işletmeler temelde şu teşvik türlerinden yararlanmaktadır¹²:

- Yatırım Teşvikleri,
- İhracatı Teşvikleri,
- Küçük Ve Orta Ölçekli İşletme (KOBİ) Teşvikleri.

Bunların yanında yıllık programların uygulanması doğrultusunda “Yabancı Sermayeyi Teşvik”, “Turizmi Teşvik” vb. adlar altında düzenlenmeler yapılmaktadır.

Burada belirtilmesi gereken ilk ve en önemli sorun, teşvik mevzuatının karmaşıklığı, anlaşılabilirliği ve çok sık değişiklikler yapılmasıdır. Yatırımcılar, aldıkları teşviklere göre belli bir program ve plan dahilinde yatırımlarını şekillendirmektedir. Ancak sık aralıklarla yapılan değişiklikler, çoğu kez yatırımcının izlediği stratejiyi ve elde ettiği avantajları yok etmektedir. Ayrıca, mevzuatın karmaşıklığı, yatırımcıların bu mevzuattan tam manasıyla faydalanmasını engellemektedir¹³. Burada belirlenmesi gereken konu, KOBİ’lerin teşvikler konusunda bilgi düzeyinin ölçülmesi, bilgi eksikliğinin ve kaynağının tespit edilmesidir. Böylece Teşviklerden yararlanma sorunları mevzuat karmaşasından mı, yoksa yatırımcıların ilgisizliğinden mi kaynaklandığı sorusu önem kazanmaktadır.

4. ARAŞTIRMA VE METODOLOJİ

4.1. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Araştırmada veriler, geliştirilen bir anket aracılığıyla toplanmıştır. Anketin geliştirilmesinde bazı araştırmalar ve literatür incelenmiş ve

¹¹ LEBLEBİCİ, s.6

¹² < <http://www.hazine.gov.tr> > / mevzuat / yatırım teşvik , (10.06.2005)

¹³ Tüsiad, **Sanayileşmede Teşvik Sistemleri**, Yayın No:T/90.12.135, s.53.

çalışmanın amacına uygun anket formu düzenlenmiştir. (Alkibay, Songür, Ertürk 1999, Aşıkoğlu, Bayraklı, Eleren 2000, Çakıcı 2002). Anket formu, bazı sanayi işletme sahipleriyle ön görüşme yapılarak test edilmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Araştırmada, teşvik mevzuatında KOBİ'lerin AB ölçütlerine göre yapılan yeni tanımı dikkate alınmıştır. Bu tanıma göre; imalat sanayinde faaliyet gösteren, işyerinde en fazla 250 işçi çalıştıran, sabit yatırım tutarı 400 milyar Türk Lirasını aşmayan işletmeler KOBİ sayılmaktadır. Araştırma kapsamına girecek işletmeler saptanırken, bu tanımlama esas alınmıştır.

ITSO'dan alınan "İsparta İli Sanayiciler Listesi"ne göre Isparta ili merkezinde imalat sanayinde yer alan, aktif, 90 civarında özel sektör KOBİ'leri bulunmaktadır. Araştırmaya 53 firma katılmıştır. Bu veriler göz önüne alındığında, araştırmamız imalat sanayinde yer alan toplam KOBİ'lerin % 60'ını kapsamaktadır. ITSO'ya kayıtlı imalat sanayinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin imalat gruplarına göre dağılımları ve görüşme sayıları Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1: Ticaret ve Sanayi Odası Verileri Işığında Görüşülen KOBİ Sayısı

İmalat Grubu (KOBİ)	Üye Sayısı (Adet)	Görüşülen (Adet)
Gıda	15	8
Tekstil	26	13
Su Ürünleri	4	4
Metal Ve Makine	8	7
Ahşap	5	2
Taş Ve Toprak	5	4
Yapı Malzemeleri	6	3
Gül Ve Ürünleri	4	4
Halı Ve Halı İpliği	5	3
Diğer	10	5
Toplam	88	53

Anket uygulaması sırasında işletme yöneticilerinin işletmenin mevcut durumu ve faaliyetleri hakkında doğru bilgiler verdiği ve soruları doğru olarak algıladıkları varsayılmıştır.

4.2. Verilerin Elde Edilmesi ve Analiz Yöntemi

Anket formuyla toplanan veriler, SPSS programı yardımıyla tasnif ve analiz edilmiştir. Verilerin analizinde yüzde dağılım, çapraz kontrol ve ilişki testinden yararlanılmış olup ve gösterimlerde tablo tercih edilmiştir.

4.3. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Anket çalışması sonucunda elde edilen veriler, aşağıdaki Tablo'da sunulmuştur. Tablo 2'de araştırmaya katılan işletmelerin, AB'nin esas aldığı iş gören sayısı ölçütü esas alınarak büyüklükleri görülmektedir. İşletmelerin hukuki yapılarına bakıldığında, % 50'sinin anonim, % 35'inin limited şirket

olduğu gözlenmektedir. Bu durum, şirketlerin kurumsallaşma yolunda önemli bir adım attıklarını ve şahıs işletmelerine kıyasla vergi avantajlarından yararlanma çabası içerisinde olduklarını göstermektedir.

Tablo 2: Araştırmaya Katılan İşletmelerin Büyüklüğü

İşletmenin Büyüklüğü	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Çok Küçük Ölçekli İşletme (1-9 kişi)	6	11
Küçük Ölçekli İşletme (10-49 kişi)	28	53
Orta Ölçekli İşletme (50-249 kişi)	19	36
TOPLAM	53	100

Araştırmada, kuruluş yeri seçiminde Ispartalı olma % 55 gibi bir oranla önemli rol oynamaktadır (Tablo 3). Uzman bir kadronun yaptığı fizibilite çalışması veya işletme alanına yönelik devlet teşvikleri kuruluş yeri seçiminde etkili olmayan faktörlerdir. Hammaddeye yakınlık, Konya, Antalya, Afyon gibi büyük pazarların yakınlığı, yöresel bir ürün olması (gül, balık, balık ağı imalatı v.b) gibi bölgeyi çekici kılan üstünlükler kuruluş yeri seçiminde etkili olan diğer faktörler olarak belirlenmiştir.

Tablo 3: Kuruluş Yeri Seçerken Dikkate Alınan Hususlar

	Firma Sayısı	Yüzde (%)
Fizibilite çalışması	5	9
Sahip olunan arsa	11	21
Memleket-akrabalık bağları	29	55
Devlet teşvikleri	3	6
Diğer	5	9
TOPLAM	53	100

Kuruluş yeri seçiminde objektiflikten uzaklaşılması sorunları da beraberinde getirecektir (Tablo 4). Görüldüğü gibi kuruluş yerlerinden kaynaklanan sorunlar önem derecesine göre sıralanacak olursa nitelikli eleman bulamama sorunu birinci sırada, devlet teşviklerinin yeterli olmaması %18.6 gibi bir oranla ikinci sıradadır. Araştırmaya katılan firmaların 5 adedi kuruluş yeriyle ilgili sorunları olmadığını beyan etmiştir. Makine bakımı, onarımı, yedek parça ve ekipman için altyapının olmaması gibi etkenler kuruluş yeriyle ilgili diğer sorunlardır. KOBİ'lerden karşılaştıkları finansman sorunlarını önem derecesine göre sıralamaları istenmiş ve sonuçlar aşağıdaki Tablo 5'de görüldüğü gibi çıkmıştır.

Tablo 4: Kuruluş Yerine İlişkin Sorunlar

	Ağırlıksız	1.D	2.D	3.D	4.D	Ağırlıklı Toplam	Yüzde	Önem Sırası
Nitelikli Eleman	21,0	7	9	5	0	65,0	19,2	1
Teşvikler	19,0	11	5	1	2	63,0	18,6	2
Hammadde	16,0	10	5	0	1	56,0	16,5	3
Pazar	13,0	3	7	3	0	39,0	11,5	4
Altyapı	12,0	6	4	1	1	39,0	11,5	5
Diğer	11,0	6	4	1	0	38,0	11,2	6
Belediye Hizmeti	6,0	4	1	1	0	21,0	6,2	7
Ulaşım	5,0	4	0	1	0	18,0	5,3	8
Toplam						339,0	100,0	

Tablo 5: Karşılaşılan Finansman Sorunları

	Ağırlıksız	1.D	2.D	3.D	4.D	Ağırlıklı Toplam	Yüzde	Önem Sırası
Alacaklar	36	28	5	3	0	133	34,2	1
Teknoloji Maliyetleri	30	4	21	4	1	88	22,6	2
Devlet Teşvikleri	27	6	6	13	2	70	18,0	3
Kredi maliyeti	12	4	5	3	0	37	9,5	4
Diğer	12	4	2	2	4	30	7,7	5
öz kaynak	7	5	1	0	1	24	6,2	6
Kredi Bulamama	2	1	1	0	0	7	1,8	7
Toplam						389	100,0	

1994 krizi ve sonrasında daralan piyasa şartları nedeniyle peşin satışlarda bir azalma, kredili satışlarda ise artma görülmektedir. Kredili satışlar pazarın canlanması için tercih edilen bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Ancak işletmeler kredili satışlar sonrasında alacaklarını zamanında tahsil edememektedirler ve bu nedenle finansal problemler doğmaktadır. İşletmelerin finansal problemlerle baş edebilmesi için etkili bir alacak yönetimi uygulamaları gerekmektedir.

İkinci sırada finansal sorunlar olarak “teknoloji maliyetlerinin yüksekliği” gelmektedir. Teknoloji maliyetleri olarak işletmeler, elektrik maliyetlerinin yüksekliğinden yakınmışlardır. Bu durum haliyle maliyetlere yansımakta ve global pazarda rekabeti etkilemektedir.

Üçüncü sırada “devlet teşvik kredilerinin yeterli olmaması” bulunmaktadır. Bu durum işletmelerin devlet teşviklerinden yararlanma beklentisi içerisinde olduklarını da göstermektedir.

Tablo 6: İhracat Yaparken Karşılaşılan Sorunlar

	1.D	2.D	3.D	4.D	5.D	Ağırlıklı Ortalama	Yüzde	Önem Sırası
Diğer	10	1	1			57	44,2	1
Mevzuat	3	1		1	1	22	17,1	2
Teşvikler	3	1				19	14,7	3
Pazar Konusu	1	1	1			12	9,3	4
Kalite - Standart	2					10	7,8	5
Finansal Sorunlar	1	1				9	7,0	6
TOPLAM						129		
İhracat Yapmıyor	29							
PROBLEMSİZ	3							

İhracat yapan işletmelerin %12'si sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. “Diğer” bölümünde yer alan ifadelerin çoğunluğu gümrükteki muamelelerin (avanta, rüşvet, bekletmeler, mesai zihniyetiyle çalışılması, nakliye problemleri v.b) sorun oluşturduğunu belirtmişlerdir (Tablo 7).

İşletme Büyüklüğü ve Teşvik Mevzuatı Hakkında Bilgiye Ulaşabilme konusunda sorulan soruya verilen cevaplarla, işletmelerin %45'inin Türk Teşvik Mevzuatı hakkında bilgiye ulaşabildiği, % 55'inin ise bilgiye ulaşamadığı veya nereden ulaşılacağını bilmediği ortaya çıkmıştır. Küçük işletmelerde bilgiye ulaşabilme düzeyi % 38 seviyesinde iken, orta büyüklükteki işletmelerde bu oran % 69'dur (Tablo 7).

Tablo 7: İşletme Büyüklüğü ve Teşvik Mevzuatı Hakkında Bilgiye Ulaşabilme

				TOPLAM
		EVET	HAYIR	
	1-9	1	5	6
	10-24	6	14	20
	25-49	8	6	14
	50-99	2	2	4
	>=100	7	2	9
TOPLAM		24	29	53

Tablo 8’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan KOBİ’lerin 29 adeti yatırım teşviklerinden yararlanmıştır. Dikkat edilirse, işletme büyüdükçe ve kapasiteleri arttıkça yatırım teşviklerinden oransal olarak daha çok yararlandıkları görülmektedir. Şöyle ki, küçük işletmelerde yatırım

teşviklerinden yararlananlar % 42 iken, bu oran orta büyüklükteki işletmelerde %92’dir. Çok küçük işletmelerde yatırım teşviklerinden yararlanan yoktur. Burada işletmelerin en çok yararlandıkları yatırım teşviki ise “Makine-teçhizat” alanında görülmektedir. Buda işletme büyüdükçe yeni yatırım maliyetlerini minimize etme gayreti içinde olduğunun ifadesi olarak algılanabilir.

Tablo 8: İşletme Büyüklüğü İle Yararlanılan Yatırım Teşviklerinin Karşılaştırılması

	Gümrük VRG. İstisnası	Makine Teçhizat	Bina-İnşaat	Yatırım İndirimi	Vergi Resim Harç	Yararlanmıyor	Toplam
1-9	0	0	0	0	0	6	6
10-24	1	4	0	2	1	12	20
25-49	2	5	0	2	0	5	14
50-99	0	1	1	2	0	0	4
>=100	1	7	0	0	0	1	9
Toplam	4	17	1	6	1	24	53

Tablo 9: İşletme Büyüklüğü İle Yararlanılan KOBİ Teşviklerinin Karşılaştırılması

	Kredi	Yatırım	Vergi resim Harç	Yararlanmıyor	Toplam
1-9	1	0	0	5	6
10-24	3	1	1	15	20
25-49	3	0	0	11	14
50-99	2	0	0	2	4
>=100	1	0	1	7	9
Toplam	10	1	2	40	53

KOBİ teşviklerinden yararlanan 13 işletmenin 4’ü orta, 8’i küçük ve 1’i ise çok küçük işletmelerden oluşmaktadır.

Tablo 10: İşletme Büyüklüğü İle Yararlanılan Devlet Yardımlarının Karşılaştırması

	Yararlanmıyorum	Fuar	Danışmanlık	Diğer	Toplam
1-9	6	0	0	0	6
10-24	12	8	0	0	20
25-49	10	3	1	0	14
50-99	2	1	0	1	4
>=100	6	0	1	2	9
Toplam	36	12	2	3	53

Araştırmaya katılan 24 KOBİ ihracat yapmakta olup, 7 tanesi ihracata yönelik desteklerinin herhangi birinden yararlanmamıştır. En fazla yararlanılan yardım “Yurt İçi ve Dışı Fuarlara Katılım Desteği”dir. “Diğer” bölümünde işletmeler Eximbank tarafından uygulanan özellikli ihracat kredilerini kullanmış olduklarını belirtmişlerdir. Burada dikkati çeken husus, ihracata yönelik devlet yardımları içerisinde en önemli paya sahip olan “Ar-Ge Yardımı” ndan araştırmaya katılan hiçbir işletmenin şu ana kadar yararlanmamış olmasıdır.

Teşviklerin etkinliğini artırmak ve teşvik alabilecek düzeyde işletmelerin mutlaka teşviklerden yararlanabilmeleri için bu konuda karşılaşılan sorunların belirlenmesi ve bir an önce çözülmesi gerekmektedir. Bu amaçla araştırmada teşvikler alınırken karşılaşılan sorunlar sorulduğunda aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir (Tablo 11).

Tablo 11: İşletme Büyüklüğü İle Teşvik Alırken Karşılaşılan Sorunlar

						Toplam
	1-9	10-24	25-49	50-99	>=100	
Uzman Personel	0	1	1	0	1	3
Yardımcı Kurumlar	1	0	0	0	0	1
Danışmanlık Hizmetleri	0	2	0	0	1	3
Prosedürler karmaşık	0	2	1	0	1	4
Kabul Aşaması Uzun	0	1	1	0	3	5
Sorun Yaşamayanlar	0	4	5	4	3	16
Almayanlar	5	10	6	0	0	21
Toplam	6	20	14	4	9	53

Görüldüğü gibi devlet teşviklerinden yararlanan KOBİ'lerin, teşvik alırken, “sorun yaşamayanlar”ın oranı % 50’dir. Teşvik alırken karşılaşılan en büyük sorun “teşviklerin kabul aşamasının yavaş ve uzun süre alması”dır.

Tablo 12: İşletme Büyüklüğü İle Teşvikler Konusunda Bilgilendirilme Beklentileri

	Ziyaret	İnternet Bilgileri	Broşürler	Diğer	Toplam
1-9	2	1	3	0	6
10-24	8	4	7	1	20
25-49	9	3	2	0	14
50-99	2	0	2	0	4
>=100	4	4	0	1	9
Toplam	25	12	14	2	53

Küçük işletmelerin teşvikler konusunda bilgilendirilme beklentileri ağırlıklı olarak kamu tarafından gönderilen bir uzmanın şirketi ziyaret etmesi şeklinde olup, orta büyüklükteki şirketler kurumların internet sayfalarındaki bilgileri takip ederek bilgilenemeyi tercih etmektedirler. Çok küçük işletmeler, bağlı bulundukları oda ve birlikler tarafından gönderilen broşürler vasıtasıyla bilgilendirilmeyi daha büyük oranda talep etmektedirler.

SONUÇ

Devlet teşvikleri temelde üç önemli politika amacı hedeflemektedir. Bunlardan birincisi, doğrudan yabancı yatırımı ülkeye çekebilmek için iş ortamının daha avantajlı hale getirilmesi, ikincisi yüksek teknolojiye dayalı ve istihdam kabiliyeti yüksek modern sanayi dallarının geliştirilmesi (ARGE faaliyetlerinin desteklenmesi) ve üçüncüsü KOBİ'lerin desteklenmesidir.

KOBİ'lerin desteklenmesini baz alan bu çalışmamızda problemler, teşvik mevzuatının karmaşıklığı, anlaşılabilirliği ve çok sık değiştirilmesi, finansmanda karşılaşılan zorluklar, nitelikli işgücü yetersizliği, enerji maliyetlerinin yüksekliği, yerel eşgüdüm merkezlerinin yetersizliği ve organizasyon eksiklikleri noktalarında toplanmaktadır. Bu çerçevede, devletin son yıllarda bürokrasiyi azaltmak ve işlemleri sadeleştirmek için büyük çaba sarf ettiği bir gerçektir. Ancak, KOBİ yetkilileri, eski yıllara nazaran iyileşmeler olduğunu dile getirmekle birlikte, işlemlerin uzun sürdüğü ve yatırım kararlarını olumsuz etkilediği fikirlerini hala korudukları gözlemlenmiştir.

Finansman konusunda yaşanan sıkıntılardan en önemlisi "alacakların zamanında tahsil edilememesi"dir. Özellikle, karşılıksız çıkan çekler, KOBİ'lerin sıkıntılı olan nakit akışını zora sokarak işletmelerin ayakta kalmasını engelleyen temel problemlerin başında geldiği, ankete katılan firmalarca da önemle ifade edilmiş ve çözüm olarak da, çekin hamiline değil de nama düzenlenmesi tavsiye edilmektedir. Ayrıca, bankalara, çek karnesi verme konusunda bazı yaptırımların getirilmesi şarttır. Şöyle ki, bankaların en kolay ve fazla değerlendirme yapmadan müşteriye verdikleri enstrüman çek karnesidir. Halbuki piyasada dolaşan çekler bankaların prestijidir. Bu nedenle bankaların çek karnesi verirken bazı teminatlar (ipotek, blokaj, v.b) alması zorunlu hale getirilmelidir.

Tüm Türkiye İmalat Sanayi'nde olduğu gibi Isparta'daki KOBİ'ler de enerji girdi maliyetlerinin yüksekliğinin hem çıktı fiyatlarını etkilemesi, hem de kar marjını düşürerek ihracata yönelik rekabet şartlarını azalttığını belirtmektedirler. Türkiye'de elektriğini Kws/saat'i 9 cent iken, gelişmekte olan ülkeler ortalaması 3 cent'tir. Devletin hane halkından değil, istihdam kapasitesine göre üretim yapan işletmelere enerji desteği vermesi gerekir. Orta vadede getirisinin hane halkına da yansıtacağı şüphesizdir.

KOBİ'ler bir yandan nitelikli eleman sıkıntısından şikayet etmekte, öte yandan insana yapılan yatırımı maliyet olarak görmektedir. KOBİ'ler tatminkar ücret, insana yaraşır çalışma koşulları, sosyal güvenlik hakkı ve

eğitim programlarıyla çalışanlarına yatırım yapmalıdır. Şüphesiz, kısa vadede karlılık azalırken, uzun vadede yüksek niteliklere sahip elemanlarla rekabet gücü artacaktır. Maliyetleri düşürmek için sigortasız eleman çalıştırarak verimliliği düşürmek yerine, girdi maliyetlerini denetlemek, daha ucuz ve kaliteli girdi kaynaklarını yaratabilmek için ARGE çalışmalarına ağırlık vermenin yolları aranmalıdır.

Isparta ili son teşvik yasasından yararlanan 49 il kapsamına dahil edilmemiştir. Ancak Isparta'da faaliyet gösteren işletmeler ve özellikle KOBİ'ler için başka ve daha önemli bir fırsat önünde durmaktadır. Bu da Üniversite'nin rehberlik görevini üstlenmesidir. Üniversite bünyesinde üniversite-sanayi işbirliğini geliştirme amaçlı oluşturulan merkez, teşvikler ve KOBİ'lerin desteklenmesi konusunda danışmanlık hizmeti vererek yerel sanayiye önemli bir hizmet sağlamış olur. Bunun yanında Üniversite içerisinde kurulması düşünülen TEKNOPARK projesi de Isparta'da yerleşik işletmelerin ARGE ve ürün geliştirmeye dönük faaliyetlerine ev sahipliği yaparak hem personel giderlerini azaltması, hem de Üniversite' deki akademisyenlerden gelişmeler konusunda çok ekonomik bir biçimde destek alınabilmesi ve geleceğe dönük rekabetçi ürünler üretme konusunda ileri teknoloji ve bilgiye dayalı katma değeri yüksek alanlar yaratılması açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

1. AKTAN, C.C., **Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi**, Anadolu Matbaacılık, İzmir 2001
2. AKTAN, C.C., "Plütokrasi ve Teşvik Kollamacılık", <http://www.canaktan.org>
3. Ankara Ticaret Odası, **Türkiye'de Uygulanan Teşvik Politikaları**, Ankara, ATO Yayın, No: 14, 2000
4. AŞIKOĞLU, R., **Türkiye'de Yatırım Teşvik Tedbirleri**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1988
5. AŞIKOĞLU, R., BAYRAKLI, H. ve ELEREN, A., **1990-2000 Yılları Arasında Afyon Sanayi Sektöründe Teşvik Uygulamaları**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yayın No:33, Afyon, 2000
6. AYDOĞUŞ, İ., **Türkiye'nin Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Devlet Yardımları**, Afyon Kocatepe Üniversitesi , Yayın No: 28, Afyon, Haziran 2000
7. Basın Bildirileri, **Türk Sanayinin Gelişimi ve Teşvikler**, Hazine Müsteşarlığı, Teşvik Ve Uygulama Genel Müdürlüğü, 2002
8. BERNSTEIN, J., "Taxes, Incentives And Production: The Case of Turkey", **International Tax Review**, Vol : 17, 2002

9. ÇAKICI, A., **Mersin’de Faaliyet Gösteren Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Sorunları ve Beklentileri**, Mersin Üniversitesi, Yayın No:9, Mersin, 2002
10. ÇİLOĞLU, İ., “Teşvik Politikalarının Yönlendirme Gücü”, **Hazine Dergisi**, Ocak 2000, S.13
11. ÇİLOĞLU, İ., “Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi”, **Hazine Dergisi**, Ekim 1997, S.8
12. Devlet Planlama Teşkilatı, “Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu”,< <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/politika/devletya.pdf>>, (10.06.2005)
13. Devlet Planlama Teşkilatı, “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) 2002 Yılı Programı”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2002.pdf>, (10.06.2005---
14. Devlet Planlama Teşkilatı, “Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>, (10.06.2005)
15. Devlet Planlama Teşkilatı, “Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/küresell/oik441.pdf>, (10.06.2005)
16. Devlet Planlama Teşkilatı, “Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliğine Doğru)”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/sanayi/tr2003ab.pdf>, (06.06.2005)
17. DİLİK, B., ve DURAN, M., “Türkiye’de Uygulanan KOBİ Teşvik Politikası ve Uygulama Sonuçlarının Değerlendirilmesi”, **Hazine Dergisi**, Nisan 1998, s. 62
18. DURAN, M., **Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968 – 1998)**, Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi, No: 19, Ankara, 1998
19. -----, **Türkiye’de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği** , Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi, No:32, Ankara 2002
20. -----, **Teşvik Politikaları Ve Doğrudan Sermaye Yatırımları**, Hazine Müsteşarlığı Araştırma Ve İnceleme Dizisi, No:33, Ankara, 2003
21. EKİNCİ, M. B., “Türkiye’de KOBİ’lere Sağlanan Teşvikler ve Karşılaşılan Sorunlar”, <<http://www.akademiktisat.net>> , (03.05.2005)
22. FELKER, G., “Southeast Asian Industrialisation And Changing Global Production System”, **Third World Quarterly**, Vol:24, Number:2, 2003
23. GERÇEK, A., “Türkiye’de Yatırımları Teşvik Edici Vergi Politikaları ve Etkinliği”, <<http://iktisat.uludağ.edu.tr>>, (23.03.2005)
24. GUELLEC D. and POTTERIE, B., “The Impact Of Public R&D Expenditure On Business R&D”, **Economics of Innovation and New Technology**, Vol:12, Number:3, 2003-

25. KENDİRLİ, S., “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları ve Alternatif Çözüm Önerileri”, **Hazine Dergisi**, Sayı 14, Ocak-Nisan 2002
26. KÜÇÜKTÜRKMEN, U., “Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları, Sektörlere Etkileri ve Etkilerinin Kıyaslanması Üzerine Araştırma”, <<http://www.turizmdebusabah.com>>, (24.03.2005)
27. LEBLEBİCİ, F., **Devlet Yardımları Uygulamasının Maliyeti ve Ekonomik Göstergelerle Mukayesesi**, DPT : 2663, ISBN 975-19-3287-4, Ankara, 2002
28. MAI, P., “Regional Economic Development And Foreign Direct Investment Flows In Vietnam, 1988-1998”, **Journal of The Asia Pacific Economy**, Vol: 7, Number : 2, 2002
29. MANI, S., “Institutional Support For Investment in Domestic Technologies: An Analysis of The Role of Government in India”, **The European Journal of Finance**, Vol : 7, Number: 1, 2004
30. MINTZ, J and TSIPOPOULOS, T., “The Effectiveness of Corporate Tax Incentives for Foreign Investment In The Presence of Tax Crediting”, **Canadian Journal of Economics**, Vol : 36, 2002
31. MAZLUM, M., YÜCEL, İ. ve Diğerleri., **Özel Kesim Yatırım İmkanları Ve Yatırım Kararlarında Teşviklerin Etkinliği**, TOBB Yayınları, Ankara, 1990,
32. O'BRIEN, P., “The New Multinationals Developing-Country Firms In International Markets”, **The International Trade Journal**, Vol: 16, Number: 2, 2002
33. ÖREN, K., “Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması: Nevşehir İlinde Bir Uygulama”, **C.Ü İ.İ.B.F Dergisi**, Cilt 4, S: 2, 2003,
34. PLUMMER, E., “Incentive Effects of The Investment Tax Credit: Evidence from Analysts' Forecasts”, **Economic Development Quarterly**, Vol : 13, 2002
35. RUSSO, B., “A Cost-Benefit Analysis of R&D Tax Incentives”, **Canadian Journal of Economics**, Vol:37, Issue: 2, 2004
36. Tebliğ No: 2001 / 1, “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ”, www.hazine.gov.tr/mevzuat, (28.04.2005)
37. WARD, T., “The Role of Government Incentives”, **American Economic Review**, Vol: 47, 2002